

SOSIAALI- LÄÄKETIETEELLINEN AIKAKAUSLEHTI

JOURNAL OF SOCIAL MEDICINE

Päätoimittaja
Minna Kaarakainen
minna.kaarakainen@uef.fi

Toimitussihteeri
Jenna Grundström
toimitussihteeri@socialmedicine.fi

Lehden internetsivut
<http://journal.fi/sla>

Julkaisija
Sosiaalilääketieteen yhdistys ry
Socialmedicinska föreningen rf

Julkaisijan osoite
Sosiaalilääketieteen yhdistys
c/o Paula Jääskeläinen
PL 42 (Unioninkatu 33)
00014 Helsingin yliopisto

Yhdistyksen puheenjohtaja
Tomi Mäki-Opas
Itä-Suomen yliopisto (sij. Helsinki)
tomi.maki-opas@uef.fi

Yhdistyksen sihteeri
Sanna Nykänen
sihteeri@socialmedicine.fi

Ilmestymisaikataulu
Neljä numeroa vuodessa (helmikuu, toukokuu, syyskuu
ja joulukuu)

Kirjapaino ja taitto
Kirjapaino Hermes Oy

Tämä julkaisu on saanut TSV:n kautta tieteellisen
julkaisutoiminnan avustusta, jota opetus- ja
kulttuuriministeriö myöntää Veikkauksen
tuotoista

ISSN 0355-5097
Kirjapaino Hermes Oy 2023

P ä ä k i r j o i t u s

3/2023
60. VUOSIKERTA

Suomalaisen terveystaloustieteellisen tutkimuksen painopisteet

Suomalainen sosiaali- ja terveydenhuolto on ollut viime vuosina suurten muutosten kohteena. Sote-uudistus on siirtänyt palvelujen järjestämistä vastuun kunnilta hyvinvointialueille. Samanaikaisesti koronapandemia, työvoimapula ja julkistalouden kestävyysvaje ovat vaikeuttaneet sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa. Vaikuttaa ilmeistä, että toteutuneiden muutosten vaikutusten arviointi ja vallitsevien haasteiden ratkaiseminen edellyttävät pitkäjänteistä, monitieteistä ja -menetelmällistä tutkimusta. Kiistatta voidaan sanoa, että terveystaloustieteellisellä tutkimuksella ja asiantuntemuksella on tässä työssä keskeinen asema.

Terveystaloustieteen seura ry. vietti 30-vuotisjuhlavuottaan vuonna 2022. Yhtenä osana juhluvuoden toimintaa seura päätti julkaista yhteistyössä Sosiaalilääketieteen yhdistyksen kanssa terveystaloustieteen teemanumeron Sosiaalilääketieteellisessä aikakauslehdessä. Useita alan teemanumeroja on julkaistu samassa lehdessä aikaisemminkin, mutta niistä on jo aikaa. Ensimmäinen terveystaloustieteen teemanumero julkaistiin vuonna 1971 ja viimeisin numero vuonna 2000. On erityisen mielenkiintoista havaita, että useat yli 50 vuotta sitten ilmestyneen ensimmäisen teemanumeron artikkelit vaikuttavat edelleen varsin ajankohtaisilta. Erityisesti artikkelit otsikoilla ”Alueittaiset erot sairauksien aiheuttamissa taloudellisissa menetyksissä” (Anna-Liisa Harni ja Kai Sievers) ja ”Sairaalakustannusten vaikutus julkiseen talouteen” (Heikki Simola) voisivat olla teeman puolesta tämänkin numeron artikkelien aiheina. Vanhoista teemanumeroista on valittu yksi kirjoitus näköisartikkeliksi Sosiaalilääketieteellisen aikakauslehden juhlavuoden kunniaksi.

Ajan myötä niin terveystaloustieteen kuin muidenkin alojen tutkijat ovat siirtyneet julkaisemaan tieteellisiä artikkeleita yhä enemmän kansainvälisissä tieteellisissä lehdissä niiden saaman huomioarvon kasvattamiseksi. Suomenkielistä tieteellistä julkaisemista tarvitaan kuitenkin edelleen yhteiskunnallisen tasa-arvon ja toimivan demokratian edistämiseksi. Suomenkieliset artikkelit avoimissa julkaisusarjoissa saavuttavat helposti kansalaiset ja päätöksentekijät. Tämä on selvästi ollut mielessä myös terveystaloustieteen alan tutkijoilla. Nyt käsillä olevaan teemanumeroon tarjottiin huikea määrä tiivistelmiä – yhteensä 23 kappaletta. Lisäksi teemanumeroon tarjottiin kahta väittelevän tutkijan alkajaisi-
lectio praecursoria), mikä kertoo siitä, että alan väitöksiä on ollut toimitusprosessin aikana useita. Koska Sosiaalilääketieteellisen aikakauslehden yhteen numeroon mahtuu vain rajallinen määrä artikkeleita, teemanumeron toimituskunta (allekirjoittaneet) joutui tekemään kovaa karsintaa tarjottujen artikkeleiden välillä. Tässä yhteydessä myös erittäin hyviä artikkeleita jouduttiin jättämään pois teemanumerosta. Tavoitteena oli saada teemanumeroon korkea-
 tasoinen ja monipuolinen kattaus suomalaista terveystaloustieteellistä tutkimusta ja puheen-
 vuoroja.

Tässä pääkirjoituksessa kuvaamme sitä, millaisista tutkimusteemoista tiivistelmiä lähetettiin valintaprosessin ensimmäisellä kierroksella, ja miten teemat vertautuvat kansainväliseen terveystaloustieteelliseen tutkimukseen.

Terveystaloustieteen eurooppalaisen yhdistyksen (EuHEA) presidentti Dorte Gyrð-Hansen esitteli omassa vuoden 2022 EuHEA-konferenssin esityksessään luokittelun konferenssiin lähetettyjen tiivistelmien tutkimusalueista. Vuoden 2022 eurooppalaisen terveystaloustieteen konferenssin aiheet jakautuivat seuraavasti: i. terveyden kysyntä (19 %), ii. järjestelmän makrotason tutkimus (15 %), iii. tiettyyn teemaan liittyvä tutkimus, esim. pitkäaikaishoito tai mielenterveys (15 %), iv. terveydenhuollon menokehitys (8 %), v. taloudellinen arviointi (8 %), vi. järjestelmän mikrotason tutkimus (5 %) ja vii. lääketaloustiede (4 %). Prosenttiosuuksien summa on 74 %, joten runsaasti tiivistelmiä jäi vielä tämän luokittelun ulkopuolelle. Gyrð-Hansen totesi erityisesti terveyden kysynnän tutkimuksen lisääntyneen ja taloudellisen arvioinnin tutkimuksen

jonkin verran vähentyneen viimeisen viiden vuoden aikana.

Kaikki toimittamaamme teemanumeroon tarjotut tiivistelmät voidaan jakaa Gyrð-Hansenin esittämiin luokkiin ja luokkaan muut. Tämän jaottelun perusteella selvästi eniten (10/23) tiivistelmiä tarjottiin taloudellisen arvioinnin teemasta. Tähän sisältyi niin periaatteellisen tason tarkasteluja taloudellisesta arvioinnista, terveyden ja hyvinvoinnin mittaamiseen liittyviä kysymyksiä, kuin yksittäisten toimien kustannusvaikutavuuden arviointeja. Tämän lisäksi myös makrotason järjestelmätutkimuksia (3/23) ja terveyden kysyntää tarkastelevia tutkimuksia (3/23) tarjottiin teemanumeroon varsin paljon.

Tähän teemanumeroon lähetettyjen tiivistelmien perusteella suomalainen terveystaloustieteellinen tutkimus ja siihen liittyvät puheenvuorot kattavat kaikki samat terveystaloustieteen osa-alueet kuin eurooppalaiseen konferenssiin tarjotut tiivistelmät, mutta ne painottuvat erityisesti taloudelliseen arviointiin. Tätä voidaan pitää kiinnostavana havaintona, sillä kuten edellä todettiin, taloudellinen arviointi oli eurooppalaisessa konferenssissa aiheena alle 10 prosentissa papereista. Jatkossa toivommekin lisää suomalaista tutkimusta vähemmälle huomiolle jääneistä osa-alueista, kuten sekä yksityiseen että julkiseen päätöksentekoon liittyvistä mekanismeista, sosiaali- ja terveyspalvelujen markkinoiden toiminnasta, rahoitukseen ja uuteen sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistapaan liittyvistä kysymyksistä sekä työmarkkinoiden ja terveyden tutkimuksesta.

Taloudellisella arvioinnilla on vankka asema suomalaisessa terveystaloustieteessä, vaikka sen roolista ja käyttötarkoituksesta käydään monipuolista keskustelua, mikä näkyy myös tämän teemanumeron puheenvuoroissa. Puheenvuorot ovat kirjoittajien omia näkemyksiä. Niitä ei ole vertaisarvioitu, ja ne voivat poiketa vallitsevista näkemyksistä.

Yhtenä selittävänä tekijänä suomalaisen ja muissa Euroopan maissa tehtävän terveystaloustieteellisen tutkimuksen eroille voidaan pitää sitä, että Suomessa terveystaloustieteellistä tutkimusta on perinteisesti tehty pääosin terveystieteiden ja lääketieteen yksiköissä tai muuten tiiviissä yhteistyössä näiden tieteenalojen kanssa. Viime vuosina terveystaloustieteen professuureja on kuitenkin avautunut aikaisempaa enemmän ta-

loustieteiden laitoksilla, minkä voidaan olettaa ajan myötä myös muuttavan jonkin verran tutkimuksen painopistettä. On oletettavaa, että edelleen kasvussa oleva laajojen rekisteriaineistojen hyödyntäminen tutkimuksessa voi tuottaa muu-
tosta tutkimusteemoihin.

Teemanumeroon tarjottujen tiivistelmien joukossa ei ollut yhtään puhtaasti teoreettista tarkastelua. Kuten Dorte Gyrd-Hansen esityksessään muistutti, terveystaloustieteen tutkijoiden on tarpeen kehittää menetelmiä ja kerätä uusia aineistoja, mutta myös kehittää terveystaloustieteen teoriaa ja ymmärrystämme erilaisista sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvistä mekanismeista eteenpäin. Teemanumeroon tarjotut tiivistelmät ovat vain pieni näyte Suomessa tehtävästä terveystaloustieteen tutkimuksesta, mutta antavat jonkinlaista suuntaa tilanteesta.

Toivomme, että teemanumeron myötä terveystaloustiede tulee entistä tutummaksi Sosiaalilääketieteellisen aikakauslehden laaja-alaiselle lukijakunnalle, ja että seuraava teemanumero ilmestyy aikaisemmin kuin taas yli kahdenkymmenen vuoden tauon jälkeen.

Teemanumeron toimitusprosessin aikana, kesällä 2023, saimme suru-uutisen Terveystaloustieteen seura ry:n puheenjohtaja Kati Koskisen kuole-
masta. Katia muistetaan muistokirjoituksella tässä teemanumerossa.

Teemanumeron toimittajat

LEENA FORMA

*TtT, dosentti, erikoistutkija
Laurea-ammattikorkeakoulu ja
Tampereen yliopisto*

VIRVA HYTTINEN

*FT, tutkijatohtori
Itä-Suomen yliopisto*

LAURI SÄÄKSVUORI

*PhD, akatemiatutkija
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ja
Turun yliopisto*

ISMO LINNOSMAA

*Professori, Sosiaali- ja terveysjohtamisen laitos,
Itä-Suomen yliopisto
Hyvinvointivaltion tutkimus ja uudistaminen,
THL*